

נהריים

מתוך הכרטסת של יואל הורוביץ

תאריכון נהריים

תאריך	האירוע
1919	פנחס רוטנברג מבקר לראשונה באזור ומעלה רעיון להקים כאן תחנת כוח.
1920	רוטנברג נפגש עם מנהיגי ההסתדרות ויוזם הכשרת כח אדם להקמת התחנה. משימתם הראשונה של הפועלים: סלילת כביש טבריה צמח (רוטנברג היה בין יוזמיו). זה היה מבחן למסוגלותם לעבודה בבניין התחנה.
12.9.21	רוטנברג מקבל מהנציב העליון זיכיון לייצור חשמל ולהשקיה ממי הירקון, וכן לייצור חשמל בכל האמצעים האחרים. זאת בעקבות סקר מקורות המים שפרסם ב-1920.
1923	מדידות ראשונות באתר תחנת הכח.
1924	הוויכוח עם הברון רוטשילד. הברון: תחנות כח קיטוריות בחוף, עדיפות. רוטנברג: התחנה היא אמצעי לקבלת זיכיון על מי הירדן, החיוניים להתיישבות הציונית. הברון שוכנע וסייע בהקמת התחנה.
5.3.26	רוטנברג מקבל זיכיון לייצור חשמל ממי הירדן למשך 70 שנה.
1927	תחילת בניינה, למעשה, של תחנת הכח.
מתי?	רוטנברג רוכש 6,000 דונם באתר תחנת "ירדן א". 2,000 דונם מהם נועדו לגידולים חקלאיים ולניסיונות חקלאיים. שטח התחנה 4,000 דונם.
15.2.29	שיטפון גדול ראשון בתחנה. הפועלים הגביהו, תחת גשם שוטף את זרימת המים לתעלה העליונה. הרס מתקני התחנה נמנע.
13.2.1931	השיטפון הגדול שהרס את תחנת הכח. ספיקתו: 1,200 ממ"ק בשנייה. צפי ספיקת הירמוק: 500-600 ממ"ק בשנייה. יכולת הספיגה של הסכרים: 1,000 ממ"ק בשנייה. תעלת המים העליונה נפרצה בצדה הצפון מערבי, ותחנות המיתוג והטרנספורמציה נהרסו כמעט לגמרי. הפועלים הציעו לרוטנברג לעבוד תמורת מזון ומגורים בלבד עד שיקומו של המפעל.
1932	חנוכת התחנה. בגשמי העוז שירדו ב-5.2.1932 הופעלה התחנה לראשונה לסירוגין. ראשונים הוארו בתי מגורי העובדים. חנוכת התחנה הייתה ב-9 ביוני 1932.
נוב' 47- מאי 48	שתי פגישות של גולדה מאיר, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, עם עבדאללה (הראשון) מלך ירדן בניסיון למנוע את כניסת ירדן למלחמת העצמאות נגד ישראל. המאמץ נכשל בגלל לחצי הליגה הערבית

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

ומדינות ערב האחרות על ירדן להשתתף במלחמה.	
קיבוץ גשר הותקף בידי הלגיון. מגיני נהריים צוו לא להתערב, שלא לספק ללגיון סיבה לתקוף את נהריים.	27.4.48
לאחר שחרור חיפה התאפשר פינוי הנשים והילדים מנהריים, שנמשך שבועיים.	12.4.48
גולדה מאיר נוסעת בפעם האחרונה, מחופשת לערבייה, לשכנע את עבדאללה שלא יצטרף למלחמה. מלווה אותה עזרה דנין, איש הש"י, שירות המודיעין של ההגנה. דנין סיפר ששאל אותה למה היא נוסעת למרות הסכנה, אל מעבר לקווי האויב. גולדה ענתה: "כל עוד יש סיכוי קלוש להציל חיי בחור אחד – אני נוסעת."	10.5.48
חיילים עיראקיים משתלטים על נהריים. אולטימטום של מפקד הלגיון הערבי לאנשי נהריים: 10 פועלים נשארים. היתר מסגירים את הנשק ועוזבים. מפקד ההגנה החליט להשאיר בנהריים 30 אנשי הגנה עם נשק מינימלי ועוד 10 פועלים. באותו לילה פוצצו שני הגשרים על הירדן ועל הירמוק, למנוע מהלגיון ומהעיראקים מעבר אל תוך ארץ ישראל. העיראקים תופסים את אנשי ההגנה. הפועלים מתבצרים בתחנה ומתרכזים באספקת חשמל ליישובי הצפון.	14.5.48
לפנות בוקר נכנעים 10 הפועלים האחרונים בתחנה. הלגיון לקח בשבי את 30 אנשי ההגנה ואת 10 הפועלים מנהריים והעבירם למחנה שבויים בירדן. כשהם עוזבים – התחנה במצב עבודה ומספקת חשמל ליישובי הצפון. תחנת הכוח נבזזה ונהרסה יותר מאוחר. כל השבויים שוחררו כעבור תשעה חודשים.	15.5.48
מגיני נהריים וותיקי חברת החשמל מקבלים משלטונות צה"ל את נס מלחמת הקוממיות.	4.5.1982
חייל ירדני שהיה מוצב באי השלום בנהריים ירה בכיתת בנות מבית הספר אמי"ת מבית שמש, הרג שבע בנות ופצע שש, מהן שתיים קשה. החיילים הירדנים סילקו מהמקום תחת איומים את התלמידות והמורים שלא נפגעו, מנעו ממגישי העזרה מישראל מלגשת לבנות ונמנעו מלסייע להן בעצמם במשך כ-40 דקות. ייתכן שחייהן של ההרוגות היו ניצלים אילו קבלו עזרה ראשונה בזמן.	13.3.1997
הערה: לפי כל העדויות עמדו שני החיילים הירדנים האחרים מהעמדה בצד כל זמן שנמשכו היריות, והשתלטו על היורה רק כאשר היה לו מעצור בנשק. עדותה של התלמידה לירון אוחנה שונה, ולפיה חייל ירדני נוסף ניסה להשתלט על היורה בזמן שירה, וחטף ממנו כדור ברגל.	

קווים לדמותו של פנחס רוטנברג

פנחס רוטנברג: 5 בפברואר 1879 – 3 בינואר 1942

פנחס (פיטר) רוטנברג החל את דרכו כמהפכן רוסי ממוצא יהודי. הוא היה חבר המפלגה הסוציאל רבולוציונרית (ס"ר). הוא היה מחלוצי התעשייה המודרנית בארץ ישראל והקים את חברת החשמל. הוא נולד ברומני שבאוקראינה, למד במכון הטכנולוגי בסנט פטרסבורג ועבד בבית חרושת כחשמלאי. לאחר מכן הוא הכיר את האב גאורגי גפון, שהכניס אותו לפעילות מהפכנית. רוטנברג היה שותף למהפכת 1905 יחד עם גפון ברוסיה. לאחר שגפון נחשד בהיותו סוכן כפול, הוא הוצא להורג בתלייה על ידי רוטנברג, בהתאם לגזר דין של המפלגה הסוציאל-רבולוציונרית.

לאחר כישלון המהפכה נמלט רוטנברג לאיטליה, שם עבד בין השנים 1907-1915 כמהנדס בתחום ההשקיה ובבניית סכרים. עם נפילת הצאר בשנת 1917, שב לרוסיה ומילא תפקיד בממשלה בראשות אלכסנדר קרנסקי. רוטנברג הבין את הסכנה הטמונה בסיעה הבולשביקית והציע לקרנסקי לתלות את לנין וטרוצקי. אך קרנסקי סרב. לאחר מהפכת אוקטובר נאסר על ידי הבולשביקים. בפלישה הגרמנית לסנט פטרסבורג שוחרר. לאחר מכן היה ממשתפי הפעולה עם צרפת שפלשה לרוסיה כתגובה למהפכת אוקטובר. לאחר פינוי הכוחות הצרפתיים עזב את רוסיה והיה אחד היוזמים של הקמת הגדודים העבריים.

בשנת 1919 עלה רוטנברג לארץ ישראל, ערך סקר מקורות מים והציע תוכניות מקיפות לפיתוח מפעלי מים, ניקוז מים, סיכור ופיתוח קרקע, לצד הקמת תחנות כוח מנהר הליטני ועד ים המלח. בשנת 1920 אירגן הגנה עצמית של יהודי ירושלים יחד עם ז'בוטינסקי. בשנת 1921 היה מפקד אירגון ה"הגנה" בתל אביב. היה חבר מספר פעמים בוועד הלאומי. ניסה למצוא דרך לדו קיום בין יהודים לערבים וניסה להשכין שלום בין הסתדרות העובדים לבין הרוויזיוניסטים. היה נשיא הוועד הלאומי בתחילת מלחמת העולם השנייה.

רוטנברג ייסד בשנת 1923 את חברת החשמל לארץ ישראל. את המימון הראשוני, בסך 1,000 לירות שטרלינג, לעריכת המדידות הראשונות של ספיקת הירדן ולהכנת השרטוטים הראשונים של תכנית המפעל ההידרו חשמלי, קיבל רוטנברג מברל כצנלסון (מכספי קפא", "קרן פועלי ארץ ישראל" שהוקמה על ידי פועלי ציון בשנות ה-20). עם קבלת הזיכיון לניצול מי הירדן והירמוק, הקים את תחנת הכוח ההידרולוגית-חשמלית בנהריים (ומכאן כינויו "הזקן מנהריים"). כמו כן הקים תחנות חשמל שסיפקו חשמל לתל אביב, יפו, חיפה וטבריה. בנוסף לתחנת נהריים הקים רוטנברג תחנות כח מנועיות "רדינג" בתל אביב ו"חיפה א" בחיפה. בסך הכול תכנן רוטנברג להקים 13 תחנות כוח בארץ ישראל, מתוכן ארבע לאורך הירדן. (הקטע "קווים לדמותו של פנחס רוטנברג" הועתק כמעט מלה במלה ממצגת של דו"ח פרימרמן, שאספה את המידע מוויקיפדיה).

פנחס רוטנברג, תאריך

תאריך	האירוע
5.2.1879	נולד ברומני שבאוקראינה
מתי?	למד במכון הטכנולוגי בסנט פטרסבורג (ועבד בבית חרושת כחשמלאי)
1905	שותף עם הכומר גפון במהפכת 1905 ברוסיה
1907-1915	באיטליה, עבד כמהנדס השקיה ובניית סכרים. בתקופה זו חזר ליהדות והתחיל לתמוך בתנועה הציונית.
1917	חוזר לרוסיה לאחר נפילת הצאר שותף לממשלת קרנסקי. חזה את סכנת הבולשביקים והציע לתלות את לנין וטרופקי. קרנסקי סרב.
1917	לאחר מהפכת אוקטובר נאסר בידי הבולשביקים. הוא שוחרר בפלישה הגרמנית לסנט פטרסבורג.
מתי?	היה אחד מיוזמי הקמת הגדודים העבריים (יהודים שיתגייסו בגולה, ילחמו בשירות הבריטים ויקנו ליהודים זכויות שותף בניצחון במלחמת העולם הראשונה).
1919	רוטנברג עולה לארץ ישראל.
1919	רוטנברג מבקר בדגניה א' ומסייר במפגש הנהרות ירדן-ירמוך. תחילתו של סכסוך רב שנים בין רוטנברג לחברי דגניה א' בגלל שזלזלו תחילה ברעיונו להקים באזור תחנה הידרו אלקטרית.
1920	אירגן יחד עם זאב ז'בוטינסקי את ההגנה העצמית של היהודים בירושלים.

מפקד ארגון ההגנה בתל אביב.	1921
רוטנברג מקבל זיכיון להפקת אנרגיה הידרואלקטרית מנהר הירקון לצורך אספקת חשמל לתל אביב וליפו.	1921
מייסד את חברת החשמל לארץ ישראל.	1923
בונה ומפעיל את תחנת הכוח ההידרו אלקטרית הראשונה בארץ ישראל, על הירקון, ומספק חשמל לתל אביב.	1923
קיבל מברל כצנלסון (מכספי קפא", "קרן פועלי ארץ ישראל" שהוקמה על ידי פועלי ציון בשנות ה-20) 1,000 לירות לעריכת המדידות הראשונות של ספיקת הירדן ולהכנת התוכנית הראשונית למפעל ההידרו אלקטרי לאורכו (תכנן 4 תחנות כוח).	1923
רוטנברג מקבל מהנציב העליון זיכיון על מי הירדן ועל אספקת חשמל לכל ארץ ישראל, למעט ירושלים וסביבתה.	1926
רוטנברג ראש הוועד הלאומי (הגוף שקדם לסוכנות היהודית בהנהגת היישוב היהודי בארץ ישראל) למשך זמן קצר.	1929
הקמת והפעלת תחנת הכוח בנהריים. ראה תאריכון נהריים בראש הכרטיס.	1929-1932
רוטנברג מכהן תקופה קצרה נוספת כראש הוועד הלאומי.	אחרי מלחה"ע 2 מתי בדיוק?
נפטר לאחר מחלה קשה.	1942

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

מפעל החשמל ונלוויו, נתונים טכניים

נהריים אינה תחנת הכוח הראשונה שפעלה בארץ. תחנת ירקון, שגם אותה הקים רוטנברג, האירה את העיר תל אביב ב-10.7.1923.

שטח מפעל נהריים 4,000 דונם, מתוך 6,000 דונם שרוטנברג רכש. 2,000 הדונם הנותרים שמשו לגידולים חקלאיים ולניסויים חקלאיים.

מתחם נהריים בתחום שבין הנהרות ירדן, ירמוך ואגם נהריים נמצא כיום בריבונות ירדן. השטח הזה נמצא בתחום שהוקצה על ידי הבריטים לעבר הירדן (לימים מדינת ירדן). החלוקה נעשתה ב-1921. הבריטים החליטו לחלק את תחום המנדט הבריטי בארץ ישראל, ולהקצות את חלקו הגדול של השטח למדינה ערבית. זאת במסגרת ההסכמים שנחתמו בין בריטניה, צרפת וראשי שבטי הבדווים בעבר הירדן בקשר לסיום מלחמת העולם הראשונה. ממלכת ירדן קבלה עצמאות ב-1946. לאור הגבולות שהוסכם עליהם אז. שטח נהריים הועבר לממלכת ירדן במסגרת הסכם השלום. הבעלות על השטחים שבמערב המתחם, הם של הקיבוצים אשדות יעקב וגשר, ולפי ההסכם מותר לאנשי הקיבוצים ולאורחיהם להיכנס לשטח, לבקר בו ולעבד בו את החלקות החקלאיות. הגבול בין ירדן לישראל עובר כיום (כפי שהתוו הבריטים בחלוקת שטח המנדט) במרכז אפיק הירמוך עד שפכו לירדן, ומשם במרכז אפיק הירדן עד ים המלח.

הערה: לפי הסכמי שביתת הנשק היה הגבול אמור לעבור במרכז אגם נהריים, כשהוא "חותך" את בנייני מצודת המים ובית הטורבינות. אלא שהסכם שביתת הנשק הוגדר מראש כהסכם זמני.

שטח אגם נהריים – 1 מיליון מטרים רבועים.

הסכר על הירמוך גובהו 8 מ'.

אורך התעלה העליונה, המובילה מהאגם למצודת המים: 400 מ'.

אורך תעלת האפס, הנקראת כך משום השיפוע שלה. אפס מעלות, הוא 1800 מ'.

גובה מפל הצינורות 27 מטרים. המים היו צריכים ליפול בהם אל הטורבינות במהירות 60 מטרים מעוקבים בשנייה.

בשלב הראשון פעלו בתחנה שתי טורבינות של 8,500 כח סוס כל אחת. בהמשך אמורה הייתה להתווסף טורבינה שלישית, אבל היא לא נבנתה מעולם. את המקום שיועד לה ניתן לראות בבית הטורבינות, כשצופים אליו מאתר מיכל.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

נהריים – היישוב

נבנו בו שלוש שכונות: נהריים, זה שמה של שכונת בתי הפועלים, תל אור, שכונת בתי הפקידים ושכונת המשמרת. כמו כן נבנה במקום מרכזי ביתו של רוטנברג, שכונה הבית הלבן. הבית שימש למגוריו של רוטנברג כששהה בנהריים, וכן לאירוח אח"מים. לפועלים היה חדר אוכל ומטבח שנוהל בידי תזונאית מקצועית. בישוב היו גן ילדים ובית ספר, למרות שמספר התושבים היה קטן מהדרוש לפתיחתם. הבית נהרס בידי צה"ל לאחר קום מדינת ישראל במסגרת פעולות התגמול (מקור להערה אחרונה זו: עופר לוין, בע"פ).

כל שטח תחנת החשמל נהריים היה, בעת שפעל, בתחום ממלכת ירדן, ולא בתחום המנדט הבריטי על ארץ ישראל.

מושגים בחשמל

חשמל הוא צורת אנרגיה הקיימת בטבע וניתנת להפקה מצורות אנרגיה אחרות. מהות התופעות החשמליות מוסברות במבנה האטום. בדרך כלל מתאזנים המטען החיובי של גרעיני האטומים וסכום המטענים השליליים של גרעיני עטיפותיהם. החשמל הוא תופעה פיזיקלית הקשורה לתכונת המטען החשמלי של חלקיקים, היוצרת כוחות משיכה ודחייה ביניהם. הכוח הפועל על מטענים חשמליים כתוצאה מנוכחות מטענים חשמליים אחרים נקרא כוח לורנץ, והוא אחד מארבעת כוחות היסוד של הטבע.

מטען יסודי, או מטען אלמנטרי (מסומן ב-e) הוא המטען החשמלי שנושא פרוטון יחיד, ערכו הוא הערך הנגדי של המטען, שנושא אלקטרון יחיד.

במתכות נעים אלקטרונים נושאי מטען שלילי בלבד.

בשפת הדיוטות: אם מסובבים מדחף בתוך שדה מגנטי המצוי בסלילי מתכת, יוצרים בו שדה חשמלי, כלומר גורמים לאלקטרונים באטום המתכת "לרצות לנוע". אם יוצרים בהמשך מתח חיובי בקצה השדה החשמלי, תתחיל זרימה של האלקטרונים לשם ומשם הלאה. המחולל הוא המכונה המסובבת את המדחף בתוך השדה המגנטי, והשנאי יוצר מתח חיובי בקווי החשמל וגורם לאלקטרונים לזרום דרכם.

השדה המגנטי בתחנת הכוח נשאר קבוע. משמעותו: קווי אלקטרונים ישרים בסלילים, מינוס בקצה אחד ופלוס בקצה השני. פעולת המדחף שוברת את קווי האלקטרונים וכך נוצר השדה החשמלי.

טורבינה היא מנוע סיבובי הממיר זרימה של נוזל או גז לאנרגיה מיכנית סיבובית. בגנרטור להפקת חשמל הטורבינה מסובבת ציר המסתובב בתוך שדה מגנטי.

מסלול צעדת השבע, טקסטים של שלטת בשטח והערות

שלט ליד הקטע המשוחרר של אמת המים של אשדות יעקב

אמת המים (אקוודוקט) של הקיבוץ. הייתה הבסיס הראשון שאפשר את פיתוח החקלאות בשטחי אשדות יעקב בשיטת ההשקיה בהצפה. סביבה התפתחה תרבות מקצועית של הווי חקלאי.

האמה נבנתה כדי לספק מים ממכון השאיבה שעל הירמוך לשדות המשק.

הבנייה החלה ב-7.6.1938 והסתיימה ב-15.8.1938.

הבנייה בוצעה על ידי נערי וחברי הקיבוץ.

העבודה בוצעה בקטעים של 21 מ' ב-38 ימי יציקה.

אורך האמה 800 מ' מראש האקוודוקט עד לבריכת האגירה הצפונית.

האמה פעלה 48 שנים ופסקה לפעול ב-1986, כאשר הוחלפה שיטת ההצפה בשיטות השקיה אחרות, חסכוניות יותר.

אמת המים שופצה על ידי אגודת המים בעמק הירדן, בסיוע רשות המים, בשנת 2011.

שלט על דרך אבנר אלתר, בין אמת המים המשופצת למגדל התצפית הישן

אבנר אלתר ז"ל, בן וחבר של קיבוץ אשדות יעקב איחוד, נפל יחד עם חבריו הלוחמים ב-4.2.97, כ"ז בשבט תשנ"ז, בהתנגשות מסוקים מעל שאר ישוב, בדרך לפעילות מבצעית בדרום לבנון. בן 20 בנופלו.

הערות:

דרך אבנר אלתר מתחילה במקום השלט ומסתיימת במקום התחברותה לדרך המערכת, סמוך לאתר ההנצחה לשבע הבנות. דרך זו היא עיקר מסלול הצעדה. בקטע הדרך הזה נמצאים תצפית על אגם נהריים, **גבעת כוכבה** ועליה תצפית אל הסכרים החשובים במפעל נהריים ואל בית מצודת המים. כמו כן יש בגבעת כוכבה גן פסלים סביבתיים שיצר **אברמיק חזן**.

אסון המסוקים הוא תאונה אווירית שהתרחשה בליל 4 בפברואר 1997, כ"ח בשבט תשנ"ז. שני מסוקי יסעור של חיל האוויר הישראלי התנגשו מעל עמק החולה בעת שהובילו לוחמים מחטיבת הנח"ל ומיחידות נוספות, למוצבי צה"ל ברצועת הביטחון בדרום לבנון. באסון נהרגו כל 73 החיילים שהיו במסוקים. שמונה מתוכם היו אנשי הצוות שהטיסו את המסוקים.

שלט על קיר עמדת הבטון המזרחית

העמדה נבנתה ב-1936 לאחר פרוץ המאורעות. היא שמשה כמוצב חוץ ובכך חרגה משיטת ההתגוננות של ה"הגנה", שהתבססה על גדר היישוב. העמדה שימשה לתצפית ועל גגה הוצב פרוז'קטור שסרק את עמק הירמוך. כן שמשה העמדה כבסיס יציאה לסיורים ולמארבים.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

שלט באתר שבו עלו ארבעה חברי אשדות יעקב על מוקש, בתקופת מלחמת ההתשה:
לזכר חברינו חיים מוצרי, חנן לרנר, יהודה חלק, גרהרד קלר, ט' בשבט תשל"ח.

הערה: המוקש הונח במקום בידי מחבלים שהגיעו מירדן. ממלכת ירדן הייתה בשנות הששים ובתחילת שנות השבעים בית לארגוני טרור פלסטינים שפעלו משטחה בגלוי, במסגרת אש"ף, בראשות יאסר ערפאת. מכיוון שהשושלת ההאשמית, שבראשה עמד באותה עת חוסיין מלך ירדן, מייצגת רק כ-20% מאוכלוסיית ירדן. רבים מהחלק האחר באוכלוסיה הם פלסטינים. הארגונים הפלסטיניים הפכו לאיום של ממש על יציבות המשטר. אנשי פת"ח חמושים שלטו למעשה בריכוזי הפלסטינים בירדן. הם הסתובבו בערי ירדן, הציבו מחסומי דרכים, גבו מסים, כוננו בתי דין מהפכניים ששפטו פלסטינים ותקפו את יחידות צבא ירדן ומשטרת ירדן.

ירדן סבלה באותה תקופה מתגובת ישראל על ההתקפות הבלתי פוסקות של המחבלים. בשנת 1969 לבדה בוצעו 3,170 פעולות נגד ישראל משטח ירדן. בתגובה ערך צה"ל פשיטות בעומק ירדן ומטוסי חיל האוויר הפציצו מטרות בשטחה. בין היתר נוצרה פגיעה מתמשכת בתעלת הע'ור, שאת הפסקתה התנתה ישראל בהפסקת תקיפות המחבלים כלפיה מתחום ירדן.

בספטמבר 1970 הפך הסכסוך בין הארגונים הפלסטיניים לבין שלטונות ירדן לעימות גלוי. סוריה פלשה לירדן וארצות הברית ביקשה מישראל להתערב. הרוסים גרמו לנסיגת הסורים בעקבות איום אמריקאי שצה"ל וכוחות אמריקאיים יתערבו אם הסורים לא ייסוגו, והכוחות הירדנים זינבו בהם ופגעו בהם. בקרבות נהרגו, לפי הערכת ישראל, כ-20,000 פלסטינים (הירדנים העריכו את מספר ההרוגים ב-2,500 בלבד). היתר עברו ללבנון, הקימו שם בסיסים וכך נוצרה מעורבותם של האיגונים בחיים בלבנון והם החלו לתקוף משם את ישראל. סוף נושא השלטים.

למה אשדות יעקב איחוד ואשדות יעקב מאוחד?

קיבוץ אשדות יעקב, שנוסד ב-1924 ונושא את שמו של יעקב אדמונד דה רוטשילד, עבר תהליך פילוג שהחל ב-1951 והסתיים ב-1954. הקיבוץ היה הראשון מבין קיבוצי תנועת הקיבוץ המאוחד, שהתפלג. הפילוג נעשה על רקע אידיאולוגי ועל רקע חינוך ילדי הקיבוץ. חברי תנועת מפ"ם תמכו ברוסיה ובסטאליניזם, בעוד חברי מפא"י מסתייגים מתמיכה זו. החברים ומדריכי הילדים משכו את החינוך כל אחד לכיוון שלו, ובסופו של דבר החליטו להתפלג. חברי מפ"ם עברו אל מצפון לקיבוץ המקורי והקימו את "אשדות יעקב מאוחד". אשדות יעקב היה הראשון מבין כמה עשרות קיבוצים שהתפלגו, או שעזבו את תנועת הקיבוץ המאוחד.

בקעת הירדן ואזור נהריים

נהוג להתייחס שרירותית לקטע של בקע הירדן שהיה בתחום ממלכת ירדן בשנים 1967-1948 בשם "בקעת הירדן". הבקעה במובנה הרחב יותר, בין צמח לקלי"ה, כוללת את בקעת כנרת ובקעת בית שאן.

אורך הבקעה בין צמח לקלי"ה: 103 ק"מ.

אורך הבקעה בין טירת צבי לקלי"ה: 71 ק"מ.

אורך נהר הירדן בין הכנרת לים המלח: 210 ק"מ.

אורך נהר הירדן בין הכנרת לים המלח בקו אווירי הוא 105 ק"מ. ההפרש נוצר בגלל הפיתולים הרבים לאורך הנהר. הפיתולים נגרמים בגלל השיפוע הרדוד של הנהר. בגללו אין למים כוח להתחת בקו ישר.

חתך לרוחב הבקעה מציג מבנה כללי של שתי מדרגות. התחתונה, היא מישור ההצפה של הירדן, נקראת "גאון הירדן" (בערבית "זור"). רוחבה הממוצע הוא 1,200 מטר, אבל במקומות רבים היא מצטמצמת ל-500 מ' ופחות. המדרגה העליונה, זו שלרגלי ההרים, נקראת "ככר הירדן" (בערבית "ע'ור"). במדרגה זו ממוקמים היישובים ורוב שטחי החקלאות, ובה, בצד הישראלי, עובר כביש 90, הוא כביש הבקעה. המבנה הטופוגרפי הזה קיים משני צידי נהר הירדן, אלא שבצידו המזרחי של הנהר שטח כיכר הירדן רחב יותר, כי הנחלים הבאים ממזרח גדולים יותר ונושאים סחף רב יותר אל הירדן, מאשר הנחלים במערב. (לדעת יואל לא זו הסיבה האמיתית, אלא מערך השברים המרכיבים את השבר הסורי אפריקאי מתחת לקרקע החוואר) בין הע'ור לזור ישנן מדרגות תלולות שגובהן 15-25 מ' בצפון, ועד 40 מ' ויותר, בדרום. המדרגות מתרחבות בקטעים מסוימים ונוצר בהן דגם זרימה של בתרונות. רוחב אזור הבתרונות משתנה מ-1 ק"מ בצפון, ועד 3 ק"מ במרכז הבקע. משפך נחל יבוק ודרומה שטח הבתרונות הולך וצר.

ממערב לכיכר הירדן יוצרים הרי שומרון את חומת מצוק ההעתקים. בחומה ארבע פרצות: הגרברן של נחל תרצה, בקעת טמון וואדי מליח באזור מחולה, ונחל בזק. פרצות נוספות, כמו אלו של ואדי נועיימה וואדי קלט, נחשבות כגבול בקעת יריחו.

סוג המסלע החשוף לכל אורך בקעת הירדן, מדרום הכנרת ועד חצבה, הוא חוואר הלשון, קרקע רכה המורכבת מגבס, שלדי בעלי חיים מיקרוסקופיים ואצות מיקרוסקופיות. הקרקע הזו הושקעה בקרקעית של ימת הלשון, שהתקיימה באזור כאגם סגור. אורך האגם היה 230 ק"מ ורחבו כ-15 ק"מ.

נהר הירמוך

מקור: ויקיפדיה

נחל איתן, הזורם מערבה מהחורן ומשמש גבול טבעי בין הגלעד לחורן, לבשן ולגולן. אורכו כ-70 ק"מ. הירמוך משמש גבול בין ירדן לסוריה ובין ירדן לישראל. הירמוך מזרים בשנה 460 מיליון מ"ק מים. רוב המים נאגרים במפעלי המים של סוריה, ומיעוטם במפעלי המים בירדן ובישראל. השימוש במי הנחל נעשה במסגרת הסכמים שנחתמו בתיווך ארה"ב. הירדנים היטו חלק ממי הירמוך אל מינהרה ממערב לחמת גדר, המובילה למוביל המים הירדני הלאומי, תעלת הע'ור.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

בירמוך עברה דרך קדומה שבה עברו המוסלמים בדרכם ל"קרב הירמוך" שבו חוסלה השליטה הביזנטית בארץ ישראל בשנת 635. בעמקו של הנחל גם עברה המסילה שהסתעפה מהמסילה החיג'אזית שבנו התורכים והגרמנים מדמשק למכה, והתחברה ל"רכבת העמק". השימוש במסילה זו פסק אחרי ליל הגשרים, שבו פוצץ אחד הגשרים שלה.

סעיף המים בהסכמי השלום עם ירדן
ההסכם מגדיר שתי מערכות מים נפרדות: אגן הירדן והירמוך, ומי התהום בערבה. לפי ההסכם תקבל ירדן מישראל בשלב א' 50 מליון מ"ק מים בשנה, ובשלב ב' ו-ג' תסייע לירדן לייצר עוד 100 מליון מ"ק, וישראל תקבל מירדן 10-20 מליון מ"ק מים בערבה.
ההסכם גם מדבר על שיתוף פעולה בין שתי המדינות לשמר ולשפר את איכויות המים באזורים הנ"ל.

שמות הבנות מבית הספר אמי"ת בית שמש שנרצחו ביום חמישי, ד' באדר ב', תשנ"ז, 13.3.97
נטלי אלקלעי ז"ל

שירי בדייב ז"ל

נרית כהן ז"ל

קרן כהן ז"ל

יעלא מאירי ז"ל

עדי מלכה ז"ל

סיוון פתיחי ז"ל

עוד שתי תלמידות נפצעו קשה, ועוד ארבע נפצעו קל.

תיאור האירוע:

יום חמישי 11:00 – ההגעה לנהריים

ביום השלישי והאחרון לטיול נכנס אוטובוס של תלמידות ח' מבית ספר אמי"ת פירסט עם 44 תלמידות ו-6 מבוגרים (נהג, מדריך, שתי מורות ושני מורים) לאי השלום, שטח ירדני. מאבטחי הטיול פורקו מנשקם בהתאם להסכם בין המדינות. הכיתה עלתה למצפור הירדני, לצפות על אזור הסכר.

11:20 – הפיגוע

נפתחה אש תופת אוטומטית לעבר התלמידות ממגדל תצפית: חייל ירדני במדים מנומרים בשם אחמד מוסא מוסטפא, חטף רובה "אמ-16" מחייל אחר והחל לירות. לדברי התלמידות הן צילמו את הנוף ואז נפתחה עליהן אש. השתררה בהלה וכולן ניסו לתפוס מחסה בשיחים, אך החייל לא ויתר, ירד מהמגדל והסתער במטח יריות נוסף על הבנות, מטווח אפס. הוא גמר שתי מחסניות ונעצר בשלישית בגלל מעצור בנשק, ורק אז, החיילים הירדנים, שעד אז עמדו מהצד ולא עשו דבר פרט לצעקות "מג'נון" (משוגע), צעקו לעברו, הסתערו ועצרו אותו. מהירי נפגעו 12 תלמידות ומורה: 7 נהרגו, 2 נפצעו קשה ו-4 קל.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

מורן יונה, תלמידת ח'5, דיברה באותו זמן עם אמה בפלאפון ודיווחה לה בזמן אמת על המתרחש ועל הזוועה שנגלתה לעיניה.

11:30 – הפינוי

החיילים הירדנים האיצו בבנות לעלות לאוטובוס ולפנות את השטח ולא נתנו למורה המלווה, **עוזרי זכריה**, לגשת לפצועות ולטפל בהן. אף איימו עליו שיהרגו אותו אם לא יתפנה. התלמידות שלא נפגעו מיהרו לעלות לאוטובוס, שתיים מההרוגות וארבע מהפצועות, פונו אחר כך באמבולנסים לבית החולים פורייה בטבריה, שם אושפזו במחלקה הכירורגית כשהן סובלות מפגיעות קליעים ורסיסים בחלקי גוף שונים.

לטענת גורמים ישראלים מנעו הירדנים את כניסת צוותי ההצלה הישראלים לשטח במשך 40 דקות ועסקו בטשטוש ראיות שעלולות להפיל אותם. כל אותו הזמן נותרו הפצועות בשטח, כשהן שותתות דם וגוססות והגישה אליהן נמנעת. שש תלמידות פצועות ומורה אחת פונו לבית החולים בעיר שונה שבירדן, הנמצא כ-5 ק"מ ממקום האירוע. 5 מהן נפטרו מפציעיהן וגופותיהן הוטסו לאחר מכן, יחד עם שתי הפצועות, במסוק של חיל האוויר לבית החולים "הדסה עין כרם". התלמידה הפצועה, מיה שמואל, עברה ניתוח בטן נוסף, עקב פגיעה בכלי דם במעי, לאחר שעברה כבר ניתוח בבית החולים ב"שונה". פגיעתה תוארה על ידי סגן מנהל בית החולים פורייה, שמואל שפירא, כ"פצע קשה של ירייה, שפגעה בעורק הראשי ובמעי הגס".

המורה **יפה שוקרון** אושפזה במחלקה לטיפול נמרץ עקב פגיעה של 3 קליעים ו-3 רסיסים בחזה, הוחלט לבצע בה ניתוח להסרתם עד להתייצבות מצבה.

11:45 – סיום הפינוי

עם סיום הפינוי החלה גביית העדויות הראשונית: "כל עוד החייל ירה אף אחד לא התקרב אליו. רק אחרי שהיה מעצור במחסנית, החברים שלו השתלטו עליו", סיפר רז הס, חבר קיבוץ אשדות יעקב שהצטרף לטיול כמלווה. "ראיתי איך החייל הירדני טוען את הנשק, כשהתחילו היריות, הידרדרתי ונשכבתי על תלמידה שצעקה "היד, היד", אחר כך ראיתי שהיא נפצעה" סיפרה המורה הפצועה יפה שוקרון. "החברה הכי טובה שלי נפלה עלי. אני אמרתי לה "קומי קומי", כשהיא לא הגיבה הפכתי אותה וראיתי שהיא מתה. "היא הצילה אותי" מספרת טלי שבאורח נס לא נפגעה.

עדכונים:

לפי עדותה של לירון אוחנה, המנוגדת לכל העדויות האחרות, אחד החיילים שהיו ליד היורה ניסה לעצור בעדו וזה ירה בו ברגלו. חייל שלישי עמד בצד וצחק.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

קק"ל למען הנצחת שבע הבנות

תרומתה של קק"ל החלה לפני אסון נהריים, בעקבות פנייה של אשדות יעקב והמועצה של עמק הירדן לפתח את איכות החיים ותיירות באזור.

לאחר האסון נוצר קשר בן אורנה שמעוני ובן קק"ל, והוחלט שקק"ל תייער שבע גבעות באתר ההנצחה.

מכיוון שהשטח קשה מאוד לגידול צמחייה, נבחרו מינים עמידים של עצי אקליפטוס שונים בתפוחם ובצבעם.

במקביל, השקיעה קק"ל בשיפור דרכי גישה ובהקמת מגרשי חניה כדי לאפשר לבאי האתר לצפות בנוף.

בגבעת המצפור שיחים שונים נמוכים, כמו הרוזמרין והקסיה.

קק"ל יזמה פרויקט אחר ושמו "שביל הסכרים" ובעתיד היא מתכוונת להקים מצפור נוסף.

קק"ל הציבה לעצמה מטרה לייער ולנטוע עצים נוספים באתר ההנצחה

מדי שנה מקיימת קק"ל בשיתוף עיריית בית שמש

והמועצה האזורית עמק הירדן

טקס שנתי להנצחת שבע הבנות.

שמחה גרופר

מנהלת מרכז שדה לביא

קרן קימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

מדור חינוך – לאנשי חינוך והדרכה: <http://www.kkl.org.il/youth-and-education>

חלון ירוק – אתר קק"ל לצעירים: <http://www.greenwin.kkl.org.il>